

Com sortirà l'esquerra europea de la seva crisi?

Ernst Hillebrand* | ernst.hillebrand@fesparis.org

VISTA PRÈVIA

«Crisi de dretes, solucions d'esquerres». Aquest eslògan no va acabar de fer fortuna veient els resultats de les passades eleccions al Parlament Europeu. I és que com diu Ernst Hillebrand, «els partits d'esquerres s'han implicat amb massa intensitat en la construcció del sistema capitalista financer per poder quedar al marge de la seva crisi». Però no n'hi ha prou en identificar l'arrel del problema. Per això, Hillebrand proposa una revalorització del projecte socialdemòcrata perquè torni a esdevenir una alternativa real al neoliberalisme que ens ha portat a la crisi.

El dia que Lehman Brothers es va declarar en fallida, feia un dia gris i fred a Londres. La ciutat, que com cap altra al món viu del sector financer, donava la impressió d'estar sumida en un estrany silenci, com si els titulars de la premsa de la tarda d'aquell *Black Monday* li haguessin produït una mena de xoc que l'hagués deixada immòbil. Però el cert és que no a tot arreu regnava la depressió. En un hotel de la zona governamental, aquell dia, s'hi havien aplegat intel·lectuals i polítics socialdemòcrates de tot Europa per tal de reflexionar durant un seminari sobre el futur de l'esquerra europea. Per damunt de la trobada hi planava una alenada d'agre optimisme: el crac del capitalisme financer, per molt doloroses que esdevinguessin les seves conseqüències, no podia significar res més que la revalorització de les idees i dels principis polítics socialdemòcrates.¹

1 «The Future of Social Democracy: A More Liberal Social Democracy? Seeking fairness and progress in the global age», Conferència organitzada per Policy Network i la delegació local de la Friedrich Ebert Stiftung a Londres els dies 15 i 16 de setembre de 2008.

* Director de la delegació de la Friedrich Ebert Stiftung (FES) de París. La FES (www.fes.de) és la fundació política dels socialdemòcrates alemanys (www.spd.de)

Els partits d'esquerra s'han implicat amb massa intensitat en la construcció del sistema capitalista financer per poder quedar ara al marge de la seva crisi

Un any més tard aquesta il·lusió s'ha esvaït. La dura derrota a les eleccions europees del 7 de juny fa palès que ni l'efecte Obama ni la crisi del capitalisme financer han aturat la davallada de la socialdemocràcia europea. El Labour Party britànic obté els seus pitjors resultats des de 1918, i el Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD) alemany i el Partij van de Arbeid (PvdA) holandès, els pitjors des de 1945. Per la seva part, el Parti Socialiste (PS) francès només obté un 16,4 % dels vots, just per davant de Les Verts.

L'expectació sorgida durant el seminari esmentat és del tot ingènua: en aquestes darreres dècades els mateixos partits d'esquerra s'han implicat amb massa intensitat en la construcció del sistema del capitalisme financer per poder quedar ara al marge de la seva crisi.² Però les esperances d'una ràpida rehabilitació política de la socialdemocràcia no només són en va a causa d'aquest fet. El problema va més enllà: els votants, però també els mateixos partits, ja no saben ben bé què representen els partits d'esquerra. En els últims anys el moviment ha anat perdent el seu perfil polític i ideològic, i ha deixat de ban-

da la formulació d'un projecte propi socialment i econòmicament progressiu.

Les següents reflexions se centren en cinc àmbits polítics, en els quals suposem que es troben les causes principals de la pèrdua de votants per part de l'esquerra europea, àmbits en què els partits han descuidat els interessos del gruix dels seus votants i en què les seves posicions ja no estan en concordança amb les realitats del nostre temps. Per tant, àmbits sobre els quals s'hauria d'assentar la formulació d'un projecte socialdemòcrata per a l'inici del segle XXI –i només aquest hauria de ser l'objectiu dels partits.³

El retorn de la qüestió de la distribució

La creixent esquerda social és el problema socioeconòmic prioritari que han d'afrontar els partits d'esquerra a Europa. Ni tan sols el neoliberalisme esmorteït per l'estat del benestar dels governs d'esquerra durant la segona meitat de la dècada de 1990 –aleshores dotze dels quinze estats europeus estaven governats per partits so-

---

2 En aquest punt cal recordar la *Gramm Leach Bliley Act* –Llei de modernització del Sistema Financer– de Bill Clinton (1946), la *Finanzmarktförderungsgesetz IV* –Llei de Foment del Mercat Financer IV– del govern de Gerhard Schröder (1944) a Alemanya, les propostes de Dominique Strauss-Kahn (1949) d'exempció d'impostos de les stock options i el rècord de privatitzacions del govern de Jospin a França, així com també els himnes entonats setmana darrere setmana pel New Labour beneïnt la seva política liberal sobre la ciutat de Londres.

3 Això no vol dir que per un sector progressista de l'esquerra europea no siguin també importants altres qüestions –al capdavant sempre la qüestió de la reconciliació entre la protecció del medi ambient i la civilització industrial. Amb el que no hi ha dubte és que el programa de l'esquerra europea encara avantatja el seu rival conservador en temes d'ecologia, però també en les qüestions d'oportunitats de desenvolupament i participació de les dones o de la regulació de problemes globals.

El moviment d'esquerres ha anat perdent el seu perfil ideològic deixant de banda la formulació d'un projecte propi socialment i econòmicament progressiu

cialdemòcrates— ha pogut evitar la tendència al declivi social d'una àmplia capa de treballadors amb sous baixos i mitjans. En les últimes dècades s'ha produït un descens continuat de la distribució salarial en la renda nacional bruta. La tendència general és la mateixa a tots els països membres de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE): «Com a mínim des de mitjans dels anys 80, però probablement ja des de mitjans dels anys 70, s'ha anat produint un augment continuat de la desigualtat social».⁴ Aquesta tendència no afecta només les rendes baixes, sinó també les mitjanes —o sigui que també afecta aquella centralitat social que havia rebut la promesa per part de l'esquerra reformista tecnòcrata d'orientar la seva política cap als seus interessos i les seves necessitats. La distribució de la riquesa encara es presenta més injusta. Qui treu més profit d'aquesta evolució és el petit grup de superrics, que ha vist com augmentaven enormement els seus ingressos i la seva riquesa, i que ha estimulat la bombolla d'especulació dels mercats financers internacionals durant els últims anys.

Aquesta evolució fa inevitable una nova orientació de les línies polítiques econòmiques, fiscals i laborals de l'esquerra europea. En els últims anys tampoc s'ha reva-

lidat la teoria *trickle down*⁵ en la seva versió socialdemòcrata. La qüestió referent a la redistribució del valor afegit en l'economia, entre el capital i el treball, ha de tornar a ocupar amb més fermesa una posició central en la política. L'objectiu principal d'una política progressista no ha de ser mitigar la pobresa amb polítiques socials, sinó més aviat impedir que aquesta sorgeixi. Però aquests últims anys s'ha produït precisament el contrari. Les qüestions de redistribució de la riquesa havien quedat excloses en bona part de les reflexions de l'esquerra «reformada»: la lluita contra la pobresa —i les seves causes localitzades presumptament en l'àmbit privat— era més aviat la principal tasca de la política social «activadora». Tot i això cal suposar que les conseqüències no premeditades d'aquesta política han superat àmpliament les premeditades: la flexibilització de la legislació laboral, la disminució de les prestacions socials i l'augment de la pressió a acceptar feines de baixa qualificació en un entorn de persistent desocupació massiva han creat una pressió important sobre els sous i les condicions laborals, a la qual els moviments sindicals europeus cada vegada més febles gairebé no s'hi han oposat. L'evolució dels sous s'ha anat allunyant considerablement de l'evolució de la productivitat. «Correm per quedar-nos quiets», un destacat

---

4 OCDE, «Growing Unequal? Income Distribution and Poverty» a *OCDE Countries*. OCDE, Paris 2008. Pàgina 2.

5 Teoria que afirma que es pot aconseguir un major creixement econòmic si es permet prosperar a les empreses, ja que aquesta prosperitat es trasllada a la població d'ingressos baixos i mitjans, que es beneficien de la major activitat econòmica.

La creixent esquerda social és el problema socioeconòmic prioritari que han d'afrontar els partits d'esquerra a Europa

assessor de Gordon Brown (1951) descrivia recentment d'aquesta manera l'evolució social a la Gran Bretanya. Els efectes dels canvis econòmics reals són tan importants que fins i tot els grans esforços i esmerços socio-polítics dels governs laboristes des de 1997 han portat a una mena de «no-empitjorament» de la situació social.

La distribució del valor afegit entre treballadors i empresaris és un problema polític difícilment regulable de manera directa en les economies de mercat. A banda de les consideracions polítiques principals, en aquest cas esdevenen eficaços altres factors: la globalització, el mercat interior europeu, la persistent desocupació massiva i la immigració han contribuït a limitar considerablement l'efectivitat de les polítiques estatals –però també de les estratègies sindicals– en aquest àmbit. Malgrat això, disposem de possibilitats d'acció. L'ampliació dels drets de cogestió dels treballadors, l'augment de la tributació de les grans rendes, les rendes màximes i les herències, el reforçament de la participació dels treballadors en els resultats de l'empresa, la introducció i l'augment dels salaris mínims, una nova regularització dels mercats laborals, el reforçament dels drets dels treballadors i de les possibilitats d'organització dels sindicats, una política salarial ofensiva en els serveis públics que generi pressió sobre el sector privat... Són molts els inicis possibles per a un sistema gestionat amb responsabilitat. L'objectiu ha de ser corregir la redistribució perjudicial per al creixement dels sous vinculats als beneficis, lluitar contra la dissociació de l'evolució de la pro-

No s'ha de lluitar contra la pobresa sinó evitar que aquesta sigui una conseqüència de la redistribució. Cal lluitar contra la dissociació de l'evolució de la productivitat i la dels sous

ductivitat i la dels sous. Els marges de distribució política existents per aconseguir-ho són enormes: dels 202.000 milions d'euros que va créixer la renda nacional alemanya entre 2001 i 2006, un 85% es va destinar a rendes d'empresa i de la propietat, i tan sols un escàs 15% als 34 milions de treballadors assalariats del país.⁶

Política social i dessolidarització

L'estat del benestar redistribuidor és el nucli del discurs polític de l'esquerra en què es concreta el valor no és socialdemòcrata de la solidaritat social; però tot indica que, en els últims anys, a Europa, l'acceptació del concepte de «solidaritat» ha anat retrocedint o, com a mínim, ha variat d'una manera clara. La base d'aquestes constatacions es troba en els profunds canvis socials: la desaparició de les identitats de classe de l'època de la industrialització i el sorgiment d'una gran quantitat de grups professionals, socials i culturals, i entorns socials nous; i l'augment de la importància dels models d'identitat, basats en la posició de les persones dins del procés de consum i ja no en el productiu.

La liberalització de les economies nacionals per a la mobilitat de capital, mercaderies i treballadors a la UE ha provo-

cat una nova jerarquitització de les situacions econòmiques. Aquest procés ha afectat de manera diferent les oportunitats de vida i de desenvolupament de les persones, i ha comportat una nova divisió econòmica i política de la societat en partidaris de la liberalització «cosmopolita» i escèptics de la liberalització «provincialista», que travessa pel mig la base de votants de l'esquerra.⁷ A més a més s'hi afegeix una diversitat racial, cultural i religiosa que ha augmentat de forma exponencial en les últimes dècades amb la immigració, i que ha aportat a la quotidianitat de les societats occidentals diferents valors, normes de comportament i característiques de socialització. Resulta cada vegada més postís parlar d'una «cultura comuna» o fins i tot només de «valors comuns» de la població d'un país. «La problemàtica del concepte de la societat postindustrial», escriu l'economista francès Daniel Cohen (1973) ja fa uns anys, «no és el concepte de postindustrial. El problema és el concepte de societat».

En aquestes condicions de societats heterogènies, la qüestió decisiva per al futur de les esquerres europees és veure quina acceptació reben encara el concepte polític de solidaritat. Les relacions de conducta espontània, que es poden observar en els sectors de les societats occidentals turmentades per les pors de fracàs i de pèrdua de l'estatus, no són pas de solidaritat ni de cooperació

⁶ BONTRUP, H. J., «Keynes wollte den Kapitalismus retten» a *Internationale Politikanalyse*. Friedrich Ebert Stiftung. Berlin, 2006. Pàgina 15.

⁷ DD.AA., «Globalization and the transformation of the national political space: six European countries compared» a *European Journal of Political Research*. Número, 45(6). Pàgines 921-956. 2005.; i per Alemanya, NEUGEBAUER, G., *Politische Milieus in Deutschland*. Friedrich Ebert Stiftung. Berlin – Bonn, 2006.

La cogestió dels treballadors, la tributació de les grans rendes, la participació dels treballadors en els resultats de l'empresa... basteixen un sistema gestionat amb responsabilitat

—és a dir, una actuació política conjunta dels desafavorits reals o hipotètics—, sinó més aviat moviments de distanciament cultural i d'espai, i el desig d'escapar de la davallada de la classe baixa —una classe baixa que cada vegada es defineix més en termes ètnics i religiosos, ja que el creixement de persones amb ingressos baixos a Europa es nodreix bàsicament de la immigració.⁸

El cert és que en els últims anys la política també ha contribuït a l'afebliment del sentiment de solidaritat: l'augment de la descàrrega de rendes d'inversió i d'empreses en la participació en els mecanismes de finançament dels sistemes solidaris, l'ocultació en molts països de les contribucions fiscals de les rendes altes i màximes, juntament amb el fet que es toleri obertament una massiva evasió fiscal d'una minoria —com la dels «milionaris de bonificació» de la ciutat de Londres cap a les illes del Canal— i el creixent desplaçament del finançament dels sistemes socials cap a un dels sectors cada vegada més minvat de «treballadors normals», porta finalment a una creixent apatia a l'hora de finançar de forma inqüestionable aquests sistemes. Avui dia la solidaritat, així ho expressa el filòsof francès Marcel Gauchet (1946), és en la seva essència una exhortació «als relativament pobres a ajudar els pobres del tot».⁹

---

8 MIEGEL, M., SCHULTE, M. i WAHL, S., *Von Verlierern und Gewinnern. Die Einkommensentwicklung ausgewählter Bevölkerungsgruppen in Deutschland*. Institut für Wirtschaft und Gesellschaft. Bonn, 2008.

9 GAUCHET, M. i WINOCK, M., «Une année de sarkozysme» a *Le Débat*. Paris, setembre de 2008.

En aquest context de societats poc solidàries, les reformes dels sistemes socials dels últims anys han tingut un efecte destructor. Aquestes reformes s'han basat amb força en l'expansió de la lògica de l'avaluació econòmica i s'han centrat a mitigar la pobresa absoluta. Dins del sentit de política «activadora» s'han relativitzat o rebaixat els drets d'assistència dels contribuents. Però el desdibuixament de les diferències que això comporta entre els drets a prestacions per part dels contribuents i els no contribuents és tan contrari als arrelats conceptes de justícia com a la lògica de la separació social que caracteritza el comportament diari de la societat. Precisament el que succeix és que els «relativament pobres» es volen diferenciar dels «pobres del tot», per als quals senten poca compassió. Així, l'acceptació social d'assignacions de prestació social pels no contribuents és escassa. Richard Sennett (1943) fa referència en aquest context a l'«odi de les societats modernes cap als paràsits». «Més que no pas del malbaratament, la societat té por —tant si és racional com irracional— de ser engolida per drets injustificats».¹⁰

En tots aquests processos no es tracta d'una desaparició total de la solidaritat social, sinó d'un procés gradual i lent de la dessolidarització. Però la dessolidarització afebleix a la llarga l'acceptació dels discurs polític d'esquerra. No hi ha una resposta senzilla a aquest problema: «Les

---

10 SENNETT, R., *Respekt im Zeitalter der Ungleichheit*. Berlin Verlag. Berlin, 2004. Pàgina 83.

La solidaritat ha anat retrocedint a causa dels canvis socials provocats per la substitució de la identitat de classe per la posició que ocupen les persones en el procés de consum

dificultats dels estats del benestar, de les institucions, dels aparells polítics i sindicals» escriu el sociòleg francès François Dubet (1946), «tenen les seves arrels en la dissolució d'un model d'integració social, de la fi d'una història de solidaritat. La seva resurrecció pressuposaria que la Terra està deixant de girar...».¹¹ Fa deu anys Jürgen Habermas (1929) ja assenyalava en l'obra *Die Einbeziehung des Anderen* –La inclusió de l'altre– que la debilitat dels estats nacionals europeus combinada amb les tendències de fragmentació de les identitats col·lectives representa un problema fonamental precisament per a la política d'esquerres. No es produirà un retorn a la base d'una solidaritat tradicional sobre la base d'una identitat fragmentada. Les dimensions heterogènies addicionals, sorgides arran de la immigració i d'una política que accentua la diferència «multicultural», de ben segur no facilitaran el manteniment d'un estat del benestar «com el de la vella Europa»: «En quina mesura les societats immigrants poden continuar sent estats del benestar» escriu el Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB)¹² «és encara una qüestió cabdal sense resoldre per a Europa».¹³ En aquests moments es fa difícil establir la importància que assolirà veritablement aquesta dimensió a llarg termini. El cert és que l'esquerra europea sap que no

pot menystenir aquesta qüestió. Segons en Norman Birnbaum (1926), els intents dels demòcrates durant les dècades de 1960 i 1970 d'establir l'estat del benestar als Estats Units d'Amèrica (EUA) van fracassar, al cap i a la fi, a causa del problema de les relacions interracials.¹⁴

Els sistemes socials són acceptats quan tothom –especialment també els contribuents– gaudeix de serveis públics de primera qualitat i, alhora, s'han limitat eficaçment les pràctiques il·lícites. Per aquest motiu, l'adaptació dels conceptes de solidaritat de l'esquerra europea a les realitats socials heterogènies ha de basar-se en el reconeixement dels serveis i les contribucions, en els principis d'adequació i de reciprocitat i en la prevenció envers l'abús i la subrepció de les prestacions.¹⁵ Una adaptació d'aquest tipus diferiria en diversos punts del discurs actual de l'esquerra: un principi de justícia en el sistema social basat en la proporcionalitat, la reciprocitat i el rebuig als que s'aprofiten del sistema posa en dubte el concepte d'una solidaritat cegament incondicional de l'esquerra «tradicional».

11 DUBET, F., *Travail des sociétés*. Seuil. Paris, 2009. Pàgina 131.

12 Centre Científic d'Investigacions Socials de Berlín.

13 Vegeu també els diferents articles de David Goodharts al *Prospect Magazine* i a *The Guardian*.

14 A les dècades de 1960 i 1970 als EUA, la qüestió sobre la justícia econòmica s'elimina de l'agenda política segons Birnbaum, perquè molts votants dels demòcrates «veien en el concepte de solidaritat social el risc implícit d'haver de carregar amb l'assistència als ganduls –i que per a més inri eren, a més a més, majoritàriament negres.» BIRNBAUM, N., *Nach dem Fortschritt. Deutsche Verlags-Anstalt*. Stuttgart-Munic, 2003. Pàgina 403.

15 AMUAT, L., «Was ist gerecht?» Entrevista a Ernst Fehr a *ZEIT Magazin*. Número, 31. 23 de juliol de 2009.; FEHR, E., BERNHARD, H. i FISCHBACHER, U., «Group Affiliation and Altruistic Norm Enforcement» a *The American Economic Review*. Número 2. Pàgines 217-221. Pittsburgh, 2006. ; i HONNETH, A., *Kampf um Anerkennung*. Suhrkamp. Frankfurt del Main, 1994.

L'heterogeneïtat addicional sorgida arran de la immigració i d'una política que accentua la diferència «multicultural» no faciliten el manteniment de l'estat del benestar

Però guiar-se pel principi de reconeixement de les contribucions també va de la mà de les reformes tecnòcrates de l'estat social dels últims anys, les quals retallen alguns serveis deslligant-los de les contribucions i orientant-les cap a un principi de mínims serveis universals.

Un estat actiu i no tan sols activador

Un dels reptes davant dels quals es troba l'esquerra és definir novament la seva relació amb l'Estat i transmetre als votants de forma clara per a què i de quina manera pensen utilitzar els recursos de l'Estat en el futur. També en aquest aspecte els últims anys han estat marcats per un cert escepticisme d'estat: el discurs neoliberal de la «fallida de l'Estat» com a problema principal de les economies i les societats occidentals ha tingut un fort efecte en els partits de l'esquerra. La reacció és entendre específicament l'Estat com a tercera via. L'Estat deixa de ser cada vegada més l'actor en la creació de béns públics i dels resultats polítics obtinguts, per deixar l'execució material tant com va poder en mans de les suposadament molt més eficients forces del mercat lliure i de la societat civil.¹⁶ L'Estat es retira, a través de les privatitzacions, de tots els nivells de producció de béns i serveis, amb la qual cosa l'afany de privatit-

zació s'estén a tots els àmbits i en cap cas esdevé un monopoli de la tercera via: el govern de Jospin privatitza més béns públics que tota la resta de governs liberal-conservadors que hi ha hagut abans o després d'ell a França.

Amb la crisi del capitalisme financer, la convicció que la fallida del govern representa l'únic problema autèntic de les economies de mercat occidentals hauria d'haver quedat superada. Després de vint anys de privatitzacions, avui es pot constatar que, en el millor dels casos, el seu balanç és confús. La substitució de monopolis (o oligopolis) públics per privats no necessàriament ha millorat la qualitat dels serveis i la seva relació qualitat-preu. En molts casos la privatització va lligada al deteriorament dels sous i les condicions de treball, la flexibilització de les relacions laborals, la destrucció de llocs de treball subjectes a cotització i la destrucció de plantilles.¹⁷ Les autoritats reguladores han demostrat que, en molts aspectes, no estaven suficientment capacitades per garantir la competència i els serveis bàsics a tot el territori. I a més, resulta molt més difícil imposar criteris ecològics a les empreses privatitzades que a les empreses que encara estan en mans públiques, sobretot a escala municipal.

En obrir-se de nou el debat públic sobre la fallida del mercat torna a sorgir la qüestió del rol de l'Estat. L'esquerra ha d'aprofitar aquest moment per presentar un

---

16 **BLACKWATER**, B., «Utopianism, liberalism and the left» a *Renewal*. Número, 117. Londres, maig de 2009.

---

17 **HIRSCHEL**, D., «Die Bilanz der Privatisierung» a *WSI-Mitteilungen*. Número 5. Pàgines 281-282. Düsseldorf, 2009.

La substitució de monopolis (o oligopolis) públics per privats no necessàriament ha millorat la qualitat dels serveis i la seva relació qualitat-preu

concepte modern d'Estat actiu; d'Estat amb mitjans propis capaç d'assolir objectius especialment significatius per al bé comú, de la forma més eficient i productiva possible. Les funcions i les prioritats s'han de fixar tant a escala local com nacional; això pot incloure des de la construcció d'habitatges socials fins a la millora del transport públic, amb la creació d'estructures de cotxe multiusuari en les zones d'aglomeració de les ciutats, o la subvenció de cooperatives. Sobretot les necessitats creixents de serveis propers a les persones en societats que envelleixen ofereixen un ampli camp de creixement per a l'oferta de serveis públics. Si ho comparem amb el volum de serveis del sector públic escandinau, l'Europa Occidental no ha esgotat ni de bon tros les seves possibilitats.

Tot això no es pot utilitzar com a al·legat per crear a qualsevol preu empreses públiques o estatals. Per això les experiències del passat van ser massa confuses. Simplement s'haurien de trencar tabús i tornar a trobar un lloc legítim dins dels instruments de la política d'esquerres. Probablement és molt més important que la política d'esquerres es prengués més seriosament el tema de les cooperatives i l'economia social –o el Tercer Sector– que en les últimes dècades.¹⁸ Entre l'Estat i el benefici hi ha un tercer aspecte que ofereix un gran potencial perquè les persones actuïn en l'àmbit econòmic des d'una

perspectiva humana, respectuosa amb el medi ambient i amb la societat.

Més enllà de l'economicisme: què és una bona societat?

El filòsof italià de la cultura Raffaele Simone (1944) explica en el llibre *Il mostro mite*¹⁹ –El monstre afable– editat recentment, que a Occident l'esquerra ja fa temps que ha deixat de ser capaç d'aconseguir majories perquè amb la seva ideologia de renúncia i del compartir ha entrat en contradicció amb la ideologia regnant del consumisme. El futur pertany més aviat al «monstre afable» d'un capitalisme hedonista, i l'imperi de Silvio Berlusconi (1936) n'és l'expressió perfecta. El que té de cert aquesta tesi és que la identitat de les persones en les societats occidentals es defineix cada vegada més a partir de la seva posició en la societat de consum. Aquest consumisme ha foragitat de la consciència quotidiana el rol d'identitat que atorgava l'àmbit laboral dins la societat. La promesa del consumisme, com diu Zygmunt Bauman (1927), no és ni més ni menys que la felicitat: «Segurament, la societat de consum és l'única en la història de la humanitat que ha promès la felicitat en el món terrenal, (...) Una felicitat immediata i perpètua».²⁰

¹⁸ RICKENS, Ch. «Genossen, gründet Genossenschaften» a *Berliner Republik*. Número 4. Berlín, 2009.

¹⁹ SIMONE, R., *Il mostro mite*. Garzanti Libri. Milà, 2009.

²⁰ BAUMANN, Z., *Consuming Life*. Polity Press. Cambridge, 2007. Pàgina 44.

L'esquerra s'ha de prendre més seriosament el treball de les cooperatives i l'economia social perquè fomenta una acció econòmica des d'una òptica humana

El problema de les esquerres amb el consumisme, però, no rau, com manté Simone, en l'oposició de l'hedonisme general de la societat de consum a una trista ideologia de renúncia. El problema és més aviat que ha assumit en bona part el model d'individu i societat unidimensional del consumisme. Els avenços tècnics i els guanys de la productivitat ja no tenen la finalitat de contribuir a l'assoliment de graus de llibertat i a l'emancipació dels individus de la pressió del consum material, sinó que es tracta simplement de mitjans per augmentar constantment la capacitat econòmica, o sigui, el consum de béns materials. No és en va que la paraula «creixement» es convertís en un concepte fetitxista dels partits de l'esquerra i que el «progrés» social es resumís en primer lloc en xifres econòmiques.²¹

Atrapada en un pensament economicista, l'esquerra governant de la dècada de 1990 no va mostrar pràcticament cap interès per les qüestions de qualitat de vida i de satisfacció dels ciutadans. La pregunta sobre la importància que té la felicitat i la satisfacció per a les persones, la pregunta sobre què és una «bona vida» i les seves condicions socials feia temps que no es plantejava. Els inconvenients del capitalisme-turbo –inestabilitat i precarització de les condicions vitals, pors permanents per la posició social i el fracàs, fins i tot en el centre més profund de la societat, pèrdua de sentiment de pàtria i iden-

titat, compactació laboral i pressió a la feina, estrès i por davant l'augment d'exigència, augment del consum de drogues i psicofàrmacs...– sovint es van ignorar i ni tan sols es van convertir en temes polítics.

Això és tant o més decebedor que una sèrie d'investigacions –sobretot els treballs de Richard Layards (1934)– que posen en relleu de manera clara que el benestar material sol no condueix cap a la felicitat. Més enllà d'un nivell de benestar material llargament superat a l'Europa Occidental, les condicions per assolir la felicitat individual no van lligades al fet d'acumular béns materials i financers: el consum no porta la felicitat.²² Per contra, els llocs de treball fixos, la salut física i psíquica, les relacions socials que transmeten un sentiment de pertinença, una concepció del món amb sentit, un medi ambient preservat i un ordre social lliure, segons els estudis empírics, són factors imprescindibles per a la felicitat i la satisfacció de l'individu.²³ No podem afirmar que aquests últims anys l'esquerra europea s'hagi escarrassat gaire per treballar tots aquests temes. Les reformes del mercat laboral, la desregularització i un discurs de flexibilització no contribueixen precisament al benestar de la societat. I això també val per a altres elements del pensament liberal. Robert

---

21 **MEDA, D.**, «Quel progrès faut-il mesurer» a *Revue Esprit*. Paris, juny de 2009.

---

22 **LAYARD, R.**, «Happiness in back» a *Prospect Magazine*. Número 108. Londres, març de 2005.

23 **HAUBL, R.**, «Wahres Glück im Waren-Glück?» a *Aus Politik und Zeitgeschichte*. Número, 32. Pàgina 3-8. Frankfurt de Main, 2009.

Els llocs de treball fixos, la salut, les relacions socials que transmeten un sentiment de pertinença, un medi ambient preservat... són claus per a la satisfacció de l'individu

Putnam (1941), per exemple, va haver d'admetre que la confiança, el capital social i els contactes entre persones són més escassos com més gran és la varietat ètnica. La varietat ètnica, segons Putnam, produeix «menys felicitat i una menor percepció de la qualitat de vida».²⁴

En el futur es tracta d'oposar a les promeses de felicitat del consumisme una visió pròpia de bona societat: d'una societat amb individus emancipats, que disposen de temps i recursos per poder fer realitat els seus ideals de vida plena i «feliç». El dret de les persones a la recerca de la felicitat –formulat a la Declaració d'Independència americana del 1776– és un dels principis polítics més grandiosos. La lluita dels individus en l'era postproductiva ha de tractar exactament d'això: quin projecte està més capacitada per establir les condicions bàsiques per a la felicitat humana i per a una societat ecològicament eficient, el del consumisme o el d'una societat relativament igualitària amb persones amb temps i amb les necessitats materials cobertes?

Arriscar més en democràcia

La mancança més sorprenent del discurs de l'esquerra és el seu gran silenci en referència a la crisi de legitimi-

tat de la democràcia representativa. Una enquesta rere l'altra confirmen que tan sols una minoria dels ciutadans europeus creuen que poden influir, a través dels òrgans polítics de participació existents, en l'organització de la política i les decisions nacionals.

Aquesta crisi de confiança de la democràcia representativa ha augmentat els darrers anys. La constitució del sistema polític de la UE i la consegüent pèrdua de poder dels parlaments nacionals, regionals i locals ha accelerat probablement aquest procés. Amb tot, sembla haver-hi processos més importants, agrupats per Colin Crouch sota el concepte de la «postdemocràcia»: la pèrdua de sentit i influència de grans institucions socials, la professionalització del col·lectiu polític, amb la corresponent estretor de les vies de reclutament i els mitjans d'origen de la política, la davallada dels partits de masses i la substitució de la seva funció per part de la comunicació en un sol sentit dels mitjans de comunicació de masses, la desafectació cultural de les elits a partir de l'ascens d'una ideologia d'elit multinacional.²⁵ L'estat d'ànim de moltes persones es caracteritza avui per sentiments d'impotència relativa, de pèrdua de control sobre la seva pròpia vida, d'estar en mans d'unes forces anònimes del mercat, i d'una política cada vegada més allunyada dels ciutadans.²⁶

---

24 **PUTNAM, R.**, «E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century» a *Scandinavian Political Studies*. Volum 30. Número, 2. 2007. Pàgina 150.

---

25 **CROUCH, C.**, *Post-Democracy*. Polity Press. Cambridge, 2004.

26 **SENNETT, R.**, *The Culture of the New Capitalism*. Yale University Press. Londres,

La mancança més sorprenent del discurs de l'esquerra és el seu gran silenci en referència a la crisi de legitimitat de la democràcia representativa

La reacció més important a la crisi d'acceptació dels sistemes parlamentaris i burocràtics tradicionals són conceptes polítics deliberats, com ara els que va formular d'una manera exemplar Habermas. És cert que la inclusió sistemàtica dels coneixements d'experts i d'especialistes de la societat en els cercles concèntrics de la formulació política representa un avenç. Tot i així aquestes evolucions no han modificat el dèficit de representació social de la política. Al contrari, l'exclusió dels «ciutadans normals» dels àmbits polítics de negociació encara s'ha vist més intensificada. Altres interessos socials amb més capacitat d'articulació del poder poden actuar de forma més eficient en aquests fòrums que no pas els dèbils interessos agregats i d'organització de la població mitjana.²⁷ Al mateix temps, el govern de les comissions, orientat per experts, ha provocat un nou debilitament dels parlaments.

La qüestió és senzilla: una democràcia de baixa intensitat vista pels ciutadans amb creixent escepticisme encara és el més adequat per a les societats del segle XXI? Tot hi parla en contra: el nivell de formació i coneixements de la població, el caràcter de la política i de les seves decisions en l'era moderna, les creixents demandes de participació dels ciutadans, el discurs social regnant i la crei-

xent «dessacralització» de la política en l'era dels mitjans de comunicació de masses. Les persones mai han estat tan formades i tan ben informades com avui. El percentatge de persones amb estudis de batxillerat a Alemanya ha passat d'un 5% a més d'un 45% del 1945 al 2008; a França avui se situa per sobre del 60%. Mai abans les informacions havien estat tan a l'abast a tot el món com en l'era d'Internet. Les noves xarxes de comunicació des del Web 2.0 obren nous camins per a l'intercanvi d'informació i la formació d'opinió més enllà del poder de control i d'estandardització dels mitjans de masses i dels grups de mitjans de comunicació. Ja a mitjans de la dècada de 1990 el politòleg americà James N. Rosenau (1924) utilitzà el bonic concepte de «la societat de la gent intel·ligent». La idea que aquesta «gent intel·ligent» s'hagi d'acontentar permanentment amb la delegació cada quatre anys dels seus drets de decisió política, té alguna cosa d'irreal.

L'única forma adequada de democràcia per a la «la societat de la gent intel·ligent» del segle XXI és una que sigui capaç de fer augmentar massivament la participació dels ciutadans –i encara que només sigui pel fet que en una organització formal, en general, la majoria pren decisions més sàvies que la minoria.²⁸ L'enfortiment dels elements directament democràtics –locals, regionals i naci-

---

2006

27 HONNETH, A., *Kampf um Anerkennung*. Suhrkamp. Frankfurt del Main, 1994. Pàgina 140.

28 SUROWIECKI, J., *The Wisdom of the crowds. Why the Many are smarter than the Few*. Doubleday. Nova York, 2004.

S'ha de fer un salt quàntic en la qualitat de la democràcia que ha de constituir el nucli del discurs d'esquerres

onals— és un dels components centrals, indispensable en una política de gran abast de l'apoderament, que ha de constituir el nucli del discurs polític de les esquerres europees en el futur. Les possibles formes són variades: referèndums, iniciatives de llei des de baix —com a Suïssa i a Califòrnia—, consultes populars sobre decisions polítiques aïllades, la possibilitat de rellevar funcionaris o representants polítics a partir de la demanda d'una majoria qualificada, la votació directa sobre pressupostos generals en tots els nivells de l'Administració i la influència directa en els pressupostos locals de les ciutats i municipis seguint el model de les experiències brasileres del pressupost participatiu. Es tracta de fer un salt quàntic en la qualitat de la democràcia: des de la votació de persones fins a la votació de continguts de la mateixa política.²⁹ Al costat d'elements directament democràtics hi ha una gran varietat d'altres mesures possibles per tal de millorar el grau de participació democràtica i aturar l'esclerosi de la democràcia representativa. Phillipe C. Schmitter (1936), el 2005, redactà per ordre del Consell Europeu un *green paper* pel futur de la democràcia a Europa, que conté una gran quantitat de propostes semblants orientades a la participació: des del dret de vot dels infants —exercit per les mares i els pares— fins a tribunals populars, el dret de vot per a administracions públiques im-

portants o vals bescanviabls pels votants —els quals d'aquesta manera decideixen l'adjudicació de subvencions a organitzacions de la societat civil— són algunes de les moltes mesures imaginables.³⁰

Conclusió

Com pot recuperar l'esquerra europea la capacitat d'obtenir la majoria? En conjunt s'ha d'oferir una estratègia per a tota la societat de l'empoderament que contraposi l'individu economista del neoliberalisme a un ciutadà amb una visió autènticament progressista, capaç de decidir per ell mateix —com a ciutadà nacional, com a treballador, com a persona privada en el seu entorn privat i públic, i com a consumidor. Un plantejament d'aquest tipus inclou el reforçament de la participació política a través de la democràcia directa, així com la millora de la situació econòmica dels treballadors, el reforçament dels drets dels consumidors i l'ampliació dels drets de cogestió i de decisió a la feina. S'ha d'aconseguir que els sistemes socials solidaris harmonitzin amb les realitats socials. El profund dilema entre el globalisme justificat econòmicament de les elits i la demanda «provincialista», que re-

29 BATT, H., «Direktdemokratie im internationalen Vergleich» a *Aus Politik und Zeitgeschichte*. Número 10. Pàgines 10-17. Frankfurt de Main, 2006.

30 SCHMITTER, P. C. i TRECHSEL, A. H. (coord.), *The Future of Democracy in Europe: Trends, Analyses and Reforms. A Green Paper for the Council of Europe*. Council of Europe Publishing. Estrasburg, 2005

S'ha d'oferir una estratègia per a tota la societat de l'empoderament que contraposi l'individu economista del neoliberalisme a un ciutadà amb una visió autènticament progressista

corre a altres constants antropològiques, d'una gran part de la població s'ha de reflectir políticament d'una manera diferent a la que hi ha hagut fins ara. Això mateix val per a les conseqüències ecològiques del, fins ara, fetitxisme del creixement.

No és un programa senzill, però només si s'aconsegueix desenvolupar un paradigma d'aquest tipus, l'esquerra obtindrà de nou la capacitat d'obtenir majories d'aquí a poc temps. En cas contrari, a llarg termini l'amenaça el destí que van tenir els partits radicals del passat segle XX: sobreviurà el final de la conjuntura socioeconòmica i sociocultural –a la qual deu el seu avenç– alguns anys o fins i tot dècades, tot minvant fins que un dia desapareixerà. Altres forces polítiques ocuparan el seu lloc i portaran els interessos reals de la societat i els conflictes a les arenes dels combats polítics. |

+ INFO

Fonts

- ▢ **AMUAT, L.**, «Was ist gerecht?» Entrevista a Ernst Fehr a *ZEIT Magazin*. Número, 31. 23 de juliol de 2009.
- ▢ **GUIBERT, Ph.** i **MERGIER, A.**, *Le decenseur social – Enquete sur les milieux populaires*. Fondation Jean-Jaurès – PLON. Paris 2007.
- ▢ **OCDE**, «Growing Unequal? Income Distribution and Poverty» a *OCDE Countries*. OCDE, Paris 2008.
- ▢ **SCHMITTER, P. C.** i **TREHSEL, A. H.** (coord.), *The Future of Democracy in Europe: Trends, Analyses and Reforms. A Green Paper for the Council of Europe*. Council of Europe Publishing. Estrasburg, 2005.

Articles

- BATT, H.**, «Direktdemokratie im internationalen Vergleich» a *Aus Politik und Zeitgeschichte*. Número 10. Pàgines 10-17. Frankfurt de Main, 2006.
- BIELING, H. J.**, «Privat vor Staat, Zur Entwicklung politischer Leitbilder über die Rolle des Staates» a *WSI-Mitteilungen*. Número 5. Pàgines 235-242. Düsseldorf, 2009.
- BLACKWATER, B.**, «Utopianism, liberalism and the left» a *Renewal*. Número, 117. Londres, maig de 2009.

BONTRUP, H. J., «Keynes wollte den Kapitalismus retten» a *Internationale Politikanalyse*. Friedrich Ebert Stiftung. Berlin, 2006.

CUPERUS, R., «European Social Unease – A threat to the EU?» a *Internationale Politik und Gesellschaft*. Número 1. Berlin, 2006.

DDAA., «In Search of Homo Economicus: Behavioral Experiments in 15 Small-Scale Societies». *The American Economic Review*. Pittsburgh, maig de 2001.

DDAA., «Globalization and the transformation of the national political space: six European countries compared» a *European Journal of Political Research*. Número, 45(6). Pàgines 921-956. 2005.

FEHR, E., **BERNHARD, H.** i **FISCHBACHER, U.**, «Group Affiliation and Atruistic Norm Enforcement» a *The American Economic Review*. Número 2. Pàgines 217-221. Pittsburgh, 2006.

GAUCHET, M. i **WINOCK, M.**, «Une année de sarkozysme» a *Le Débat*. Paris, setembre de 2008.

GOODHART, D., «Too diverse?» a *Prospect Magazine*. Número 95. Londres, febrer de 2004.

HAUBL, R., «Wahres Glück im Waren-Glück?» a *Aus Politik und Zeitgeschichte*. Número, 32. Pàgina 3-8. Frankfurt de Main, 2009.

HIRSCHEL, D., «Die Bilanz der Privatisierung» a *WSI-Mitteilungen*. Número 5. Pàgines 281-282. Düsseldorf, 2009.

KAHNEMAN, D. i KRUEGER, A. B., «Developments in the Measurement of Subjective Well-Being» a *The Journal of Economic Perspectives*. Volum, 20. Número, 1. Pàgines 3-24. Pittsburgh, hivern de 2006.

LAYARD, R., «Happiness in back» a *Prospect Magazine*. Número 108. Londres, març de 2005.

MEDA, D., «Quel progrès faut-il mesurer» a *Revue Esprit*. Paris, juny de 2009.

SIMONE, R., «Pourquoi l'Occident ne va pas à gauche» a *Le Débat*. Número 156. Paris, Setembre-Octubre de 2009.

PUTNAM, R., «E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century» a *Scandinavian Political Studies*. Volum 30. Número, 2. 2007.

RICKENS, Ch., «Genossen, gründet Genossenschaften» a *Berliner Republik*. Número 4. Berlin, 2009.

Llibres

BAUMANN, Z., *Consuming Life*. Polity Press. Cambridge, 2007.

BECK, U., *Die Erfindung des Politischen. Zu einer Theorie reflexiver Modernisierung*. Suhrkamp. Frankfurt del Main, 1993.

BIRNBAUM, N., *Nach dem Fortschritt*. Deutsche Verlags-Anstalt. Stuttgart-Munic, 2003.

BRÖCKLING, U., *Das unternehmerische Selbst*. Suhrkamp. Frankfurt del Main, 2007.

COHEN, D., *Trois leçons sur la société post-industrielle*. Seuil. Paris, 2006.

CROUCH, C., *Post-Democracy*. Polity Press. Cambridge, 2004.

DIAMOND, P. i LIDDLE, R. (eds.), *Beyond New Labour*. Methuen. Londres, 2009.

DUBET, F., *Travail des sociétés*. Seuil. Paris, 2009.

HABERMAS, J., *Die Einbeziehung des Anderen*. Suhrkamp. Frankfurt del Main, 1999.

HILLEBRAND, E., *Zwischen alten Rezepten und neuen Herausforderungen: Die europäische Linke muss sich neu orientieren*. Friedrich Ebert Stiftung. Berlin, 2007.

HONNETH, A., *Kampf um Anerkennung*. Suhrkamp. Frankfurt del Main, 1994.

FRASER, N. i HONNETH A., *Umverteilung oder Anerkennung?* Suhrkamp. Frankfurt del Main, 2003.

MIEGEL, M., SCHULTE, M. i WAHL, S., *Von Verlierern und Gewinnern. Die Einkommensentwicklung ausgewählter Bevölkerungsgruppen in Deutschland.* Institut für Wirtschaft und Gesellschaft. Bonn, 2008.

NEUGEBAUER, G., *Politische Milieus in Deutschland.* Friedrich Ebert Stiftung. Berlin – Bonn, 2006.

ROSENAU, J., *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in Turbulent World.* Cambridge University Press. Cambridge, 1997.

SENNETT, R., *Respekt im Zeitalter der Ungleichheit.* Berlin Verlag. Berlin, 2004.

SENNETT, R., *The Culture of the New Capitalism.* Yale University Press. Londres, 2006.

SIMONE, R., *Il mostro mite.* Garzanti Libri. Milà, 2009.

SUROWIECKI, J., *The Wisdom of the crowds. Why the Many are smarter than the Few.* Doubleday. Nova York, 2004.

WALTER, F., *Baustelle Deutschland.* Suhrkamp. Frankfurt del Main, 2008.

Enllaços

📄 Friedrich Ebert Stiftung (FES)
www.fes.de